

Тетяна Гура

кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна; Харків, Україна
ORCID:0000-0003-2323-3440
E-mail:tatyana-gura@ukr. net

Борис Фурманець

кандидат психологічних наук, професор кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна; Харків, Україна
E-mail: zhilinaLB@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація: У статті представлено систематизований, науково-теоретичний підхід до формування потенціалу особистості студента технічного університету; звернено увагу на доцільний, системоутворюючий вплив на свідомість і поведінку студентів; наголошується на важливості формування їх як особистостей на основі критеріїв духовного, патріотичного та морального виховання у процесі їх професійного становлення.

Ключові слова: потенціал особистості, освітній процес, заклад вищої технічної освіти, системний підхід, майстерність, критерії патріотичного, духовного і морального виховання, соціально-психологічна активність, здоровий спосіб життя.

Tetyana Hura

Candidate of Pedagogic Sciences, Assistant Professor, Professor of the Department of
Pedagogy and Psychology of Social Sestem Management named after
Academician I.A. Ziazun, National Technical University
«Kharkiv Politechnical Institute», Kharkiv, Ukraine
E-mail:tatyana-gura@ukr. net

Boris Furmanets

Candidate of Psychological Science, Assistant Professor, Professor of the Department of
Pedagogy and Psychology of Social Sestem Management named after
Academician I.A.Ziazun, National Technical University
«Kharkiv Politechnical Institute», Kharkiv, Ukraine
E-mail:zhilinaLB@gmail.com

FORMING PERSONALITY POTENTIAL IN TECHNICAL UNIVERSITY STUDENTS

Abstract: The article represents a systematic scientific and theoretic approach to
personality potential forming in a technical university student; attention is paid to appropriate,

©Тетяна Гура, Борис Фурманець, 2018

system-building influencing students' consciousness and behavior; there is stressed the importance of their being formed as personalities on the basis of criteria of spiritual, patriotic, and moral educating in the course of their professional development.

Key words: *personality potential, forming, education process, higher education institution, systematic approach, skillfulness, criteria of patriotic, spiritual, and moral educating, social and psychologic activity, healthy lifestyle.*

Татьяна Гура, Борис Фурманец

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТНОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Аннотация: *В статье представлен систематизированный, научно-теоретический подход к формированию потенциала личности студента технического университета; обращено внимание на целесообразность, системообразующее влияние на сознание и поведение студентов; отмечается важность формирования их как личностей на основании критериев духовного, патриотического и нравственного воспитания в процессе их профессионального становления.*

Ключевые слова: *потенциал личности, образовательный процесс, учреждение высшего технического образования, системный подход, мастерство, критерии патриотического, духовного и нравственного воспитания, социально-психологическая активность, здоровый образ жизни.*

Tetyana Hura, Boris Furmanets

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Forming of personality potential in technical university students”

Problem setting. *For successful disclosure of psychological-and-pedagogic approaches to the problem of personality potential formation in students, we offer systematic approach which is a combination of three important aspects. The first aspect lies in the fact that a scientific-and-pedagogic worker at a technical higher education institution from the pedagogic-and-psychological point of view realizes in their training-and-educating activity a complex of functions: scientific, educating, forming, and regulatory. The second aspect lies in recognizing the instruments of pedagogic-and-psychological directedness at fruitful and organized forming in students their personalities' potential. It is this aspect that calls for taking into account a student's personality potential – the criterion of spiritual, patriotic, and moral educating. The third aspect actualizes creative realization of*

educating process' conditions on the grounds of technical university teachers' professional skillfulness as psychologists and educators for their successful influencing students' consciousness through optimum methods of systematic educating.

Recent research and publications analysis. *Analyzing researches and publications by known scientists like M.J. Borshevsky, N.P. Volkova, I.A. Zyazun, M.S. Korolchuk, V.M. Krainyuk, A. Maslow, O.G. Romanovsky, S.L. Rubinstein, O.M. Stepanov, M.M. Fitsula, W. Frankl, V.V. Yagupov, et al, enables to specify the discovered psychological aspects on vital need in forming in students their personality potential on the way of their professional development. Considerable attention is also paid by researchers to psychological and pedagogic problems of engineering education. As an example, works by*

Ye.Ye. Alexandrov, S.F. Artyukh, A.I. Grabchenko, O.O. Yevdokymova, O.A. Ignatyuk, O.Ye. Kovalenko, S.M. Pazynich, et al can be mentioned.

Paper objective. The aim of the article is to disclose pedagogic and psychological approaches to further fruitful formation of personality potential in students of technical higher education establishments.

Paper main body. Analysis of pedagogues' and psychologists' professional skillfulness in terms of successful replication of education process attests to the importance of purposeful, creative realization of system-forming, conceptual aspects of forming a student's personality potential.

Forming a technical student's personality potential is influenced by aggregate of essential traits and criteria. The first premise of forming a student's personality potential is obligatory taking into account the development of spiritual manifestations and traits of patriotic and moral qualities. The second premise of forming a student's personality potential is comprehensive improvement of his/her psyche's qualities with obligatory accounting of motives, character, temperament, general aptitudes which are fruitfully enhanced by knowledge and skills in psychology and pedagogy obtained by students in relation to learning their chosen profession. The third premise is the optimum, conscious realizing of substantial criteria of patriotic and moral educating. On the grounds of our experience at a technical higher education institution, it is an obvious fact that realizing of forming a student's personality potential is enhanced by the following components: precise and consistent realizing in the course of educating students essential criteria of spiritual, patriotic, and moral educating as the basis of social-and-professional development of specialists-to-be; taking into account by teachers as psychologists and educators regularities of development of a student's psychophysiology which is closely interrelated with substance, outer components of

education process; obligatory qualitative analysis of a student's spiritual and patriotic attitude, ensuring appropriate social and professional motivation in students towards purposeful personal forming of their psychological processes, personality states on the basis of active realized embodiment of criteria of spiritual, patriotic, and moral educating; ensuring close unity of training and educating processes in the direction of students' self-awareness development on the way of forming of their potential on the basis of self-concept for their fruitful social and professional growth as technical specialists to be.

Conclusions of the research

1. The system of pedagogic and psychologic approaches and scientific and theoretical premises of forming students' personality potential at a technical higher education institution comprises purposeful taking into account criteria of spiritual, patriotic, and moral educating. 2. A student's personality is not only an object of psychological-and-pedagogic influence, but also a subject with conscious social activity and exemplary behavior in social environment. 3. Social, psychological, and pedagogic aspects of forming a student's personality potential enable teachers-cum-psychologists and educators to purposefully introduce them into educating process at a technical university on the way to professional development of technical specialists-to-be. 4. An expected result of systematic forming and reproduction of a student's personality potential is a daily, conscientious manifestation of patriotic, spiritual, and moral feelings, values, traits, exemplary social-and-spiritual behavior. 4. In forming students' personality potential, lecturers at technical higher education establishments insufficiently apply modelling methods on examples of social and psychological examples, signs of humane love towards country, augmenting spiritual traditions, moral, and patriotic norms.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На думку педагогів, психологів, філософів особистісний потенціал – один із рівнів соціально-психологічної свідомості особистості студента, який визначається своєрідним комплексом прийнятих і реалізованих критеріїв. Для успішного розкриття психолого-педагогічних підходів з його формування пропонуємо системний підхід, який поєднує три важливих аспекти.

Перший аспект полягає в тому, що науково-педагогічний працівник вищого технічного навчального закладу (ВТНЗ), з педагогічно-психологічної точки зору, реалізує в своїй навчально-виховній діяльності комплекс суттєвих функцій: навчальну, виховну, формувальну і регулятивну. Реалізація цих функцій сприяє підвищенню рівня потенціалу особистості студента з метою його соціально-професійного зростання. Особлива увага приділяється формувальній функції, вона не тільки формує особистість студента, але й підвищує роль викладача вишу як психолога і вихователя.

Другий аспект полягає в суттєвому визначенні інструментів педагогічно-психологічного спрямування для плідного і організованого формування у студентів потенціалу їх особистостей. Саме цей аспект націлює на врахування складників досліджуваного поняття серед студентів – критеріїв духовного, патріотичного і морального виховання.

Третій аспект актуалізує творчу реалізацію умов освітнього процесу на підставі професійної майстерності викладачів технічного вишу як психологів і вихователів з метою успішного їх впливу на свідомість студентів оптимізованими методами системного виховання. До найбільш суттєвих ознак професійної майстерності викладачів в цьому напрямі слід віднести: професійну компетентність; педагогічно-психологічні якості викладача; досконале знання психології особистості; розуміння теорії її Я-концепції; знання

сутності процесу її реалізації серед студентів технічного університету; володіння прийомами виховання.

Дослідження науковців у галузі педагогіки та психології свідчать про те, що системна реалізація науково-теоретичних аспектів у визначеному напрямку буде сприяти плідному формуванню потенціалу особистості студента в освітньому процесі ВТНЗ. Подібний підхід є реалізацією науково-методичних вимог, які сьогодні визначені Міністерством освіти та науки України як такі, що впливають на вдосконалення потенціалу особистості студента. Однією із ключових вимог до майбутнього фахівця є актуалізація розвитку і саморозвитку потенціалу особистості студента як першооснови вдосконалення його соціально-пізнавального, внутрішнього світу, набуття ним особистісної духовної і патріотичної зрілості, створення здорових соціально-моральних стосунків у студентському середовищі та за його межами. Саме ця вимога, на нашу думку, є логічним показником необхідності формування у студентів особистісного потенціалу для оптимального забезпечення їхнього теперішнього та перспективного становлення професійними фахівцями.

Успішно вирішити цю актуальну комплексну проблему науково-педагогічним працівникам не просто, але цілком реально, спираючись на педагогічно-психологічну майстерність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Вивчення робіт відомих науковців таких, як: М.Й. Боршевського, Н.П. Волкової, І.А. Зязюна, М.С. Корольчука, В.М. Крайнюка, А. Маслоу, О.Г. Романовського, С.Л. Рубінштейна, О.М. Степанова, М.М. Фіцули, В. Франкла, В.В. Ягупова та інших дозволяє конкретизувати виявлені педагогічні та психологічні аспекти формування у студентів особистісного потенціалу на шляху їх професійного становлення. Слід підкреслити, що всі вчені звертають особливу

увагу на першочергову роль майстерних дій та вплив педагогів як психологів і вихователів у ВНЗ.

Значна увага дослідниками приділяється також психолого-педагогічним проблемам інженерної освіти. Як приклад можна навести роботи Є.Є. Александрова, С.Ф. Артюха, А.І. Грабченка, О.О. Євдокимової, О.А. Ігнатюк, О.Е. Коваленко, С.М. Пазиніча та інших. С.П. Мовчан та О.К. Чаплигін серед характерних особистісних якостей інженера виокремлюють роль технічного знання і творчості. На переконання цих вчених, «технічне знання за своєю суттю є знанням про методи та засоби перетворення, про те, яким чином на підґрунті відомого, здобутого наукою, створити бажане, як спланувати, спроектувати, сконструювати і врешті-решт відтворити те, що досі не існувало». Досліджуючи цікаві проблеми становлення професіоналізму майбутнього інженера, Н.В. Підбуцька, на основі аналізу існуючих визначень, підкреслює, що «основним змістом діяльності інженера є розробка нових та/або оптимізація існуючих інженерних рішень. Наприклад, оптимізація проектного рішення, оптимізація технології, менеджмент і планування, управління розробками і безпосереднє контролювання виробництва» [4, с. 51-54].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Залишається недостатньо висвітленим питання подальшого розвитку у студентів здорового духовно-функціонального та морально-психологічного стану, який надто цінний у змісті їхнього особистісного потенціалу, на основі цілеспрямованої реалізації педагогічно-психологічної майстерності викладачів. На цю закономірність вказував ще С.Л. Рубінштейн. Сутність її полягає в тому, що потенціал особистості у своїй соціально-духовній основі активно формується шляхом впливу системи зовнішніх і внутрішніх чинників з урахуванням специфіки саме навчально-виховного процесу ВНЗ [3, С. 186]. Згідно з цією закономірністю успішніше формується по-

тенціал тієї особистості студента, на яку системно та творчо впливають критерії духовного, патріотичного та морального виховання. Саме тому стає зрозумілим суттєвий аспект щодо успішності формування досліджуваного явища під впливом зовнішнього чинника, через який реалізується внутрішній.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Відповідно до викладених, актуальних основ поставленої проблеми *мета* статті полягає в розкритті педагогічних та психологічних підходів щодо подальшого, плідного формування потенціалу особистості студента технічного університету на підставі причинно-обумовлених та системно-утворюючих умов у технічному вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз досвіду професійної майстерності педагогів і психологів в умовах успішного відтворення освітнього процесу підтверджує багатозначність цілеспрямованої, творчої реалізації системотвірних, концептуальних аспектів формування потенціалу особистості студента. При цьому ми спираємось на змістовну думку відомого, українського вченого, філософа, академіка І. А. Зязюна, який визначав педагога як психолога і вихователя зі стійкою педагогічною майстерністю, здібного формувати потенціал особистості майбутнього фахівця. Такий потенціал, підкреслює учений, передусім формується:

а) у тісній єдності з проявом творчої та розумної активності педагогів у процесі успішного соціального і професійного становлення майбутніх фахівців;

б) на стійкому фундаменті змістовних духовних, патріотичних і моральних критеріїв системного виховання;

в) на гуманістичній позиції, тобто на всебічній взаємоповазі до певної особистості [5, С. 128].

Із аналізу наукових джерел можна упевнено констатувати про те, що науковці як дослідники та практики переконливо

роблять наголос на формуванні змістовного потенціалу особистостей студентів як системоутворюючої концепції в умовах успішного професійного становлення майбутніх фахівців [2; 3].

На формування потенціалу особистості студента технічного вузу, на нашу думку, впливає сукупність істотних основ, ознак і критеріїв патріотичного, духовного і морального виховання, яка повинна реалізовуватися досвідченими викладачами в галузі психології та основ виховання. Аналіз їх педагогічно-психологічної практики переконує нас в тому, що для успішного розкриття і вирішення в освітньому процесі важливої проблеми формування потенціалу особистості, необхідно обов'язково враховувати і керуватися низкою суттєвих науково-теоретичних положень [7, С. 29-49].

Першим положенням цілеспрямованого формування потенціалу особистості студента є обов'язкове врахування розвитку духовних проявів та ознак патріотичних і моральних якостей у тісному взаємозв'язку з вирішенням конкретних завдань освітнього процесу, спрямованого, в першу чергу, на успішне соціальне та професійне становлення майбутніх фахівців.

Другим положенням щодо успішного формування потенціалу особистості студента є різнобічне вдосконалення властивостей його психіки з обов'язковим обліком мотивів, рис характеру, типу темпераменту, загальних здібностей, яким плідно сприяють набуті нею знання та вміння з психології та педагогіки щодо обраної ним професії.

Третім положенням є найбільш оптимальна, усвідомлена реалізація змістовних критеріїв духовного, патріотичного і морального виховання як першооснови формування потенціалу особистості студента технічного вишу.

З викладеного вище можна зробити висновок, який переконливо свідчить про те, що плідне формування потенціалу особистості студента технічного університету полягає не в деталізації певних складників освітньої діяльності (цілей, завдань, мето-

дів, форм), а у визначенні та реалізації оптимальних соціально-психологічних і педагогічних критеріїв освітнього процесу в закладах вищої технічної освіти, як головного джерела успішного соціального, професійного становлення і здорового способу життя особистості суб'єкта навчання.

На основі нашого досвіду діяльності у вищому технічному навчальному закладі очевидним є те, що реалізації результатів формування потенціалу особистості студента сприятимуть наступні чинники:

1) чітка і послідовна реалізація в процесі виховання студентів суттєвих критеріїв духовного, патріотичного і морального виховання як першооснови соціально-професійного становлення майбутніх фахівців;

2) врахування викладачами як психологами та вихователями закономірностей розвитку психофізіології особистості студента, тісно взаємопов'язаного зі змістовними, зовнішніми чинниками освітнього процесу;

3) обов'язковий якісний аналіз духовно-патріотичного настрою студентів;

4) забезпечення відповідної соціальної та професійної мотивації студентів до цілеспрямованого особистісного розвитку їх психологічних процесів, станів особистості на підставі активно усвідомленого втілення критеріїв духовного, патріотичного і морального виховання;

5) створення умов для тісної єдності процесів навчання і виховання у напрямку саморозвитку самосвідомості студентів, на шляху формування свого потенціалу на основі теорії Я-концепції з метою плідного соціально-професійного становлення їх як майбутніх фахівців технічного профілю.

Досвід практики викладання у ВТНЗ свідчить про те, що цілеспрямоване виконання системи викладених концептуальних чинників потребує системної діяльності викладачів як психологів і вихователів. Їм необхідно добре усвідомлювати ту істину, що на сьогодні актуальним є принципова позиція модернізації соціально-гуманітарного механізму вищої технічної

школи щодо формування потенціалу особистості студента як сучасного, перспективного, конкурентоспроможного фахівця.

Дослідження цілеспрямованого формування потенціалу особистості студента говорять про те, що якісне *духовне виховання студентів* потребує реалізації гуманних, соціально-психологічних критеріїв його змістовності на всіх ділянках освітнього процесу в закладах вищої технічної освіти. Звертаємо увагу на закономірність, яка включає оптимальну реалізацію соціально-психологічних критеріїв при формуванні потенціалу особистості студента, але при цьому необхідно врахувати його духовну енергію. У великій психологічній енциклопедії духовна енергія трактується як сила духу (вища частина людської природи), розуму, свободи волі, моральності особистості [1, С. 143]. Вона особливо важлива для студента тому, що вона проявляється в його повсякденній життєдіяльності. Доречно підкреслити те, що духовна енергія є синонімом духу, внутрішньої життєдіяльності як *першооснови зміцнення потенціалу особистості*.

Цілеспрямоване формування потенціалу особистості студента припускає обов'язкове врахування сутнісних, соціально-психологічних *критеріїв* як основи прояву їх духовної енергії, а саме:

а) оптимальне пробудження духовного потенціалу душі як вагомого джерела здорової дії особистості;

б) плідне пізнання духовних цінностей усього існуючого у внутрішньому і зовнішньому світі;

в) отримання плідної духовності у поведінці та діях особистості студента.

Наш власний досвід свідчить про те, що коли молоді люди володіють сукупністю визначених критеріїв духовності, то вони виявляються здатними спонукати себе на розумний прояв соціальних, духовних, інтелектуальних і фізичних сил у контексті їх особистісного потенціалу.

Для оптимальної підтримки і покращення рівня духовної частини потенціалу особистості студента технічного вишу

викладачам як психологам і вихователям важливо послідовно реалізовувати комплекс наступних педагогічно-психологічних впливів:

- забезпечувати глибоке усвідомлення і розуміння студентами сутнісних основ духовної енергії;

- навчати їх так, щоб їх розумові і фізичні дії ґрунтувалися на використанні свідомості, тобто найважливішій духовній цінності;

- виховувати у студентів постійне прагнення до добра;

- розвивати у майбутніх фахівців як особистостей достатній рівень самосвідомості, самооцінки і самопізнання свого внутрішнього, духовного світу;

- застосовувати за допомогою прийомів моделювання приклади прояву внутрішньої, духовної енергії і гармонії як основи цілісності їх вищих почуттів і цінностей.

Підсумовуючи результати аналізу наукових джерел, підкреслимо, що тільки цільове і системне втілення сутнісних критеріїв духовного виховання студентів технічного вишу та доцільних впливів на їх свідомість дозволить досягти якісного результату у плідному формуванні їх особистісного потенціалу.

Істотним напрямком формування потенціалу особистості студента технічного університету є врахування системотворчих критеріїв патріотичного виховання. Саме цей напрямок є загальнодержавним, тобто найбільш актуальним, бо в його основі закладена національна ідея безмежної любові до своєї країни та відданості її інтересам.

Спираючись на традиційний досвід патріотичного виховання, слід визначити найістотніші критерії, характерні для його змісту, які надто важливі у визначенні потенціалу особистості студента як майбутнього фахівця на основі соціально-гуманістичної технології, а саме:

а) прояв повсякденного і постійного почуття патріотичного обов'язку в особистісній поведінці студентів;

б) усвідомлене, внутрішнє спонукання студентів до прояву патріотичних ідей та цінностей;

в) соціальна здатність і потреба розуміння гордості за свою країну;

г) прояв почуття своєї відповідальності за те, що відбувається в країні сьогодні і що буде в майбутньому;

д) усвідомлений прояв любові й яскравого відчуття особистісного зв'язку з рідною Україною;

е) мотивована життєва позиція і готовність захищати інтереси своєї країни;

ж) натхненність гуманними, патріотичними почуттями, традиціями та звичаями.

На нашу думку, саме ці істотні, соціально-патріотичні критерії є обов'язковою складовою частиною формування потенціалу особистості студента як патріота України.

Викладачам як психологам і вихователям для успішного формування патріотичного компоненту потенціалу особистості студента необхідно реалізувати систему умов, а саме:

а) мотивування студентів на наслідування кращих прикладів патріотичної життєвої поведінки з любов'ю до своєї країни;

б) примноження яскравих, патріотичних традицій українського народу;

в) переконлива необхідність розвивати у себе почуття патріота і гідного громадянина своєї країни;

г) формування у студентів особистісної цінності: любов до Батьківщини, свого народу і один до одного;

д) гуманне ставлення до кожної людини, незалежно від її національної приналежності;

е) повсякденний захист національних інтересів, свободи слова, почуття патріотизму та ін.

Педагогічно-психологічний досвід свідчить, що на основі сутнісних критеріїв та умов патріотичного змісту важливо в технічних університетах створювати центри виховання патріотів серед студентства,

цілеспрямовано формуючи і примножуючи їхній патріотичний потенціал.

У сучасній психолого-педагогічній літературі концепція формування у студентів особистісного потенціалу детермінується успішним втіленням у студентському середовищі комплексу критеріїв морального виховання. Цей концептуальний підхід вимагає дотримання виконання основних, соціально-моральних аспектів.

Перший аспект потребує обліку та розвитку у свідомості студентів тісної єдності змістовних, моральних (етичних) оцінок, норм і правил поведінки в їхній аудиторній та позааудиторній діяльності.

Другий аспект передбачає, обґрунтоване врахування взаємозв'язку істотних складників соціально-моральної характеристики студента, якими, в першу чергу, є критерії змісту його морального виховання.

Критеріями змісту морального виховання вважаємо наступні:

а) роз'яснення студентам значення критеріїв морального виховання;

б) моральна вихованість студентів як чітка орієнтація на моральні приклади та розумні вчинки;

в) власний приклад особистості, з точки зору моралі, її гідності та цінності;

г) моральна самоорієнтація особистості органічно пов'язана з моральними почуттями добра і справедливості;

д) моральні вимоги до студентства співвідносяться з моральними принципами людської поведінки;

е) основи здорової моралі є нормою і правилом поведінки особистості студента;

ж) уважне, доброзичливе ставлення до студентів є основою їх моральної самооцінки і професійного розвитку;

з) обов'язкове мотивування студентів до прояву основних якостей моралі: зразковості, чесності, відповідальності, громадянської позиції [7].

Наш педагогічний досвід підтверджує, що повсякденне врахування викладених критеріїв у системі морального виховання кожного студента технічного вишу не лише оптимізує формування осо-

бистісного потенціалу, але й на його основі дозволить створити здорову, моральну передумову для розвитку соціально-інтелектуальної активності та професійної зрілості майбутнього фахівця технічного університету.

Саме соціально-інтелектуальна та професійна активність як істотна особистісна якість пов'язана не тільки з критеріями духовності, патріотизму і моральної вихованості студентства в контексті сформованого потенціалу особистості, але й з моральною ініціативною поведінкою.

Доцільно, підкреслити те, що здоровий спосіб життя – вагомий показник гармонійно розвинутого потенціалу особистості студента.

Тому для покращення соціально-здорового способу життя студентів дуже важливо в процесі їх навчання і виховання враховувати і впроваджувати такі умови:

а) розвиток у студентів соціально-індивідуальної мотивації до прояву здорового способу життя на рівні самосвідомості та самоствердження;

б) системне пояснення значення прояву студентами патріотичних, духовних і моральних якостей щодо здорового способу життя і особистісного потенціалу на шляху освоєння обраної ними професії;

в) застосування під час освітнього процесу в ВТНЗ методів моделювання, які демонструють приклади свідомого управління своїм життям відповідно до моральних правил і звичаїв людства, що існують;

г) вміле педагогічно-психологічне реагування на виникнення складних ситуацій в життєдіяльності студентів і прояв обдуманих рішень при їх вирішенні [8].

Отже, теоретично і практично обґрунтовані та викладені психолого-педагогічні положення щодо системотворчого підходу при розкритті змісту комплексу сутнісних критеріїв процесів духовного, морального і патріотичного виховання у контексті цілеспрямованого формування потенціалу особистостей студентів говорять про те, що необхідним є його плідне впровадження в практику освіт-

нього процесу закладів вищої технічної освіти, що буде оптимально сприятливим для подальшого вдосконалення особистісного потенціалу майбутнього фахівця технічного університету.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. 1. Система педагогічно-психологічних підходів і науково-теоретичних положень щодо формування особистісного потенціалу студентів технічного вузу включає цілеспрямоване врахування критеріїв духовного, патріотичного і морального виховання. 2. Особистість студента не лише є об'єктом психолого-педагогічного впливу, але і суб'єктом з обдуманого, соціальною активністю і зразковою поведінкою в соціальному середовищі. 3. Викладені соціальні, психологічні та педагогічні аспекти формування потенціалу особистості студента дозволять викладачам як психологам і вихователям цілеспрямовано втілювати їх в освітній процес технічного університету на шляху до успішного професійного становлення майбутніх фахівців такого профілю. Очікуваним результатом системоутворюючого формування та відтворення потенціалу особистості студента є повсякденний, усвідомлений прояв ним патріотичних, духовних і моральних почуттів, цінностей, якостей, зразкової соціально-духовної поведінки. 4. Недостатньо застосовуються викладачами як психологами і вихователями методи моделювання на основі прикладів соціально-психологічного змісту, примноження духовних традицій, моральних і патріотичних норм у студентському середовищі.

Перспективою подальших розробок у даному напрямку автори вважають проведення психолого-педагогічних досліджень в закладах технічної освіти щодо впливу критеріїв формування особистісного потенціалу студентів на розвиток їх лідерської складової.

Список літератури

1. Дубенюк, Н. (2007) Большая психологическая энциклопедия. М.: Эксмо, 544 с.
2. Волкова, Н. П. (2001) Педагогіка: Посібник для студентів. К.: Центр «Академія». 576 с.
3. Выготский, Л. С. (1991) Педагогическая психология. Под ред. В. В. Давыдова. М.: Педагогика. 480 с.
4. Гура, Т. В. (2017) Психологічні особливості інженерної діяльності. *Психологічний часопис: збірник наукових праць*: за ред. С.Д. Максименка. № 6 (10). Вип. 10. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. С. 51-62.
5. Зязюн, І. А. (2000) Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посб. К.: МАУП. 312 с.
6. Корольчук, М. С., Крайюк, В. М. & Марченко, В. М. (2007) Психологія: схеми опорні конспекти, методики: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Едґа. Ніка-Центр. 329с.
7. Леонтьев, Д. А. (2011) Личностный потенциал: структура и диагностика. М.: Смысл. 680 с.
8. Фурманець, Б. І. (2017) Соціально-психологічне обґрунтування евристичної моделі особистості лідера: міжнарод. науч.-прак. конф., 16-17 трав. С.5.

References

1. Dubeniuk, N. (2007) Bol'shaia psikhologicheskaya entsyklopediya. [Great psychological encyclopedia] M.: Eksmo, 544 s.
2. Volkova, N.P. (2001) *Pedahohika* [Pedagogy]: Posibnyk dlia studentiv. K.: Tsentr «Akademiia». 576 s. [in Ukrainian]

3. Vyhotskyj, L.S. (1991) *Pedahohycheskaia psykholohyia* [Pedagogical psychology]. Pod red. V.V. Davydova. M.: Pedahohyka. 480 s. [in Ukrainian]
4. Hura, T.V. (2017) *Psykholohichni osoblyvosti inzhenernoi diial'nosti* [Psychological peculiarities of engineering activity]. *Psykholohichnyj chasopys: zbirnyk naukovykh prats': za red. S.D. Maksymenka*. № 6 (10). Vyp. 10. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuка Natsional'noi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. S. 51-62. [in Ukrainian]
5. Ziaziun, I.A. (2000) *Pedahohika dobra: idealy i realii* [Pedagogy of good: ideals and realities]: Nauk.-metod. posb. K.: MAUP. 312 s. [in Ukrainian]
6. Korol'chuk, M.S., Krajiuk, V.M., & Marchenko, V.M. (2007) *Psykholohiia: skhemy oporni konspekty, metodyky* [Psychology: schematics of reference abstracts, methodologies]: Navchal'nyj posibnyk dlia studentiv vyschykh navchl'nykh zakladiv. K.: Ed'ha. Nika-Tsentr. 329 s. [in Ukrainian]
7. Leont'ev, D.A. (2011) *Lychnostnyj potentsyal: struktura y dyahnostyka* [Personality potential: structure and diagnostics]. M.: Smysl. 680 s. [in Ukrainian]
8. Furmanets', B.I. (2017) *Sotsial'no-psykholohichne obhruntuvannia evrystychnoi modeli osobystosti lidera* [Socio-psychological substantiation of the heuristic model of the leader's personality]: mezhdunar. nauch.-prak.konf. 16-17 trav. S.5. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редколегії: 17.04.18.